

Iskunskaper, möjligheter, risker och utmaningar

*Is på olika vis*¹ känns som en välblandad vetenskaplig godispåse att dyka ner i, många gånger och vid olika tillfällen. Vissa av bidragen och tankarna känns bekanta för mig efter många olika isvintrar i Åbolands skärgård, medan andra infallsvinklar är helt nya. Det är uppfriskande med en bok som vetenskapligt och samtidigt medryckande behandlar olika kulturella och historiska is-perspektiv: allt ifrån isbrytning, historiska brytpunkter vid kontakter över isvidder, skärgårdsliv och handelssjöfart, till polarforskning, glaciologi och naturis som exportprodukt. Boken har även gott om fina bilder. Och ur ett Åboperspektiv är det väldigt intressant att Aura ås ishistoria finns så väl dokumenterad.

Jag har många gånger fått upptäcka att skärgårdsbor kan och använder många ord för is och snö som inte alltid förstås ens strax utanför hembyn. Men *Is på olika vis* ger dessutom många exempel på hur vi alla, säkert för det mesta ganska oreflekterat, rör oss med mängder av ord, talesätt, berättelser och metaforer kring is och snö. I Sverige har säkert alla läst just *Hemsöborna*, som nämns i boken, hos oss tänkte bekanta jag talat med på Anni Blomqvists historier om Janne och Stormskärs Maja och Mumintrollets äventyr i *Trollvinter*. Andra exempel många med ett intresse för historia nog kan relatera till är historien om Sveaborgs kapitulation, äventyrliga polarexpeditioner, eller när isen år 1658 bar ett krigståg över Bält. Däremot tror jag att det är fler än jag som hört betydligt mindre om de marknadsnöjen isvidderna också utnyttjats för genom historien. Is är en källa till både kunskaper, nöjen, arbetstillfällen, rörelsefrihet och förgäelse, alldeles beroende på vad man förväntar sig och

1 Recension av Villstrand, Nils Erik & Westerlund, Kasper (red.) 2022. *Is: på olika vis*. Åbo: Meddelanden från Sjöhistoriska institutet vid Åbo Akademi 37, 172 s.

vilka behov man har. Som barn har jag upplevt en tid då vi valde mellan att vara rätt isolerade ute i skärgården, eller att ge oss ut på isen. Och isutflykter även för nöjes skull var då självklara under vår skärgårdsvinter, såsom det tydligen även var på floden Themsen under senmedeltiden eller i Öresund 1838.

I skärgården har jag också varit med om att mäta istjocklek och kategorisera i gångis, traktoris eller bilis och att försöka bedöma strömmarnas och solens inverkan. För att kunna diskutera isens hållbarhet lärde även vi barn oss namnen på vikar och sund i närheten. I större sammanhang behövs en gemensam isterminologi för alltifrån forskningsbehov till rapporter för sjöfarande och långfärdsskridskoåkare.

Isen var ännu på 1990-talet ofta en nyckel till frihet och båtrännor-
na i den en källa till förargelse i den åboländska skärgården. Idag
däremot kör förbindelsebåtarna även under vintermånaderna. Men
många transporter och arbeten vid bryggor och båthus har varit
självklara att utföra då isen bär och är svåra att plötsligt ordna på
annat sätt. Vinterns isperiod är också en del av en (tidigare) själv-
klar årstidsrytm. I ett större perspektiv innebär ett förändrat klimat
givetvis ännu större utmaningar, vilket även tas upp i *Is på olika
vis*. Efter årets vinter, när det egentligen inte alls fanns någon is att
tala om hos oss, känns boken extra aktuell och viktig. Inte bara för
att ge perspektiv och väcka opinion kring klimat och miljö, utan
också för att dokumentera ett kulturarv. En vinter utan is är väldigt
annorlunda ute i havsbandet, en natur utan is innebär en väldigt
annorlunda värld.

Maria Ekqvist